

ERASMUS+ a ÚĽUV

Projekt CRAFTMOVE

Metodický list: Oválny kôš

Technika „vannerie à jour simple“ alebo „jednoduché ažúrové pletenie“

1. Úvod

Travail à jour je košíkárská technika charakteristická vytváraním otvorených, priesvitných vzorov vo výrobku. V slovenčine by sme to mohli nazvať „ažúrové pletenie“ alebo „otvorené pletenie“ (v anglickom jazyku „openwork basketry“).

V rôznych podobách a z rôznych materiálov sa s ažúrovým pletením môžeme stretnúť prakticky na celom svete. Tento metodický list pojednáva o ažúrovom pletení z vrbového prútia tak, ako je toto súčasťou francúzskej košíkárskej tradície a ako sa vyučuje na košíkárskej škole École Nationale d'Osiéiculture et de Vannerie vo Fayl-Billot v severovýchodnom Francúzsku. Ažúrové pletenie má silnú tradíciu aj v obci Villaines-les-Rochers v strednom Francúzsku. Košíkárska činnosť v tomto mieste existuje už od 7. storočia, čo z neho robí jedno z najstarších košíkárskych centier v Európe.

Druhy ažúrového pletenia:

1. **Jednoduché** – stojáky stoja vo vertikálnej polohe.
2. **Krížené** – prekrížením stojákov sa tvorí vzor.
3. **Dvojito krížené** – ku každému stojáku vľavo sa pridá pomocný, vzor vznikne prekrížením pôvodných stojákov s pridanými.
4. **Zosilnené** – stojáky sa založia redšie, upletie sa rymovka a do nej sa vloží nový stoják do každej medzery medzi pôvodnými stojákmi.
5. **Krížené anglickým spôsobom** – ku každému stojáku sa pridajú dva pomocné, jeden sprava, jeden zľava. Vzor vznikne prekrížením týchto pomocných stojákov. Pôvodné ostávajú vo vertikálnej polohe.

Ažúrová technika vyžaduje vysokú zručnosť a patrí medzi najnáročnejšie a najjemnejšie košíkárske techniky. Ponúka možnosť vytvárať vzdušné a grafické predmety, s ktorými sa dá zaujímavo pracovať so svetlom a tieňom. Umožňuje vytvárať dekoratívne vzory s priesvitnými plochami, výrobky sú ľahšie a vzdušnejšie a často sa využívajú pre umelecké a dizajnové predmety.

Otvorené pletené košíky sa historicky používali na zber a prepravu ovocia, zeleniny a malých zvierat, ako aj na parenie mušlí. Touto technikou sa tiež zhotovovali kliecky pre kurence a ostatnú hydinu.

2. Parametre výrobku

Rozmery hotového koša:

- Dĺžka: 45 cm
- Šírka: 24 cm
- Výška: 20 cm

Obtiažnosť: Mierne pokročilí

Časová náročnosť: Približne 16 hodín čistého času

3. Materiál a jeho príprava

Na výrobu oválneho koša pleteného ažúrovou technikou s rozmermi šírka 24 cm, dĺžka 45 cm a výška 20 cm, budeme potrebovať tento materiál v kôre (nelúpané prútie):

1. **Rám na dno koša** – oválny s rozmermi šírka 21 cm, dĺžka 35 cm. Vopred pripravený, ohnutý do požadovaného tvaru na forme a vysušený.
2. **Vrbové palice na dno** – priemer cca 0,8 cm, dĺžka 50 cm, suché, rovné.
3. **Opletáky na výplet dna** – 140 cm, hrúbka na päte cca 0,5 cm, **9 ks**
4. **Stojáky** – 180 cm, hrúbka na päte cca 0,7 cm, **55 ks**
5. **Opletáky na výplet steny** – 140 cm, hrúbka na päte cca 0,5 cm, **12 ks**
6. **Rymovka** – 140 cm, hrúbka na päte cca 0,5 cm, **16 ks**
7. **Palica na rúčku** – 70 cm, hrúbka cca 1 cm
8. **Opletáky na opletenie rúčky** – 180 cm, hrúbka na päte cca 0,5 cm, **4 ks**

Príprava materiálu:

Materiál na body 3–8 namočíme. Keď je dostatočne ohybný, vyberieme ho a zabalíme do igelitu alebo do mokrej handry na 12–24 hodín.

4. Pracovné náradie a pomôcky

Na prácu budeme potrebovať:

- Záhradné nožnice
- Nôž
- Šidlo

- Ubíjacie železo (alebo špeciálne železo na ažúrové pletenie)
- Meter
- Permanentný popisovač
- Paličku 30 cm
- Gumičku 50 cm
- Závažie na zaťaženie výrobku (kov, kameň,...)
- Vedro s vodou

5. Postup pletenia

Dno

Dno budeme vypletať technikou **stípkovanie (fitching)**.

1. Príprava rámu:

Vezmeme pripravený drevený rám, zrezaný na hrubom konci z vnútornej strany dna, na tenkom konci z vonkajšej (rez má dĺžku 15–20 cm).

Dva konce spolu zviažeme šlemom. Hrubý koniec šlemu vložíme do stredu spoja medzi zrezané konce,

omotáme pár krát k jednému kraju spoja,

tam sa otočíme a omotáme ten istý kus naspäť do stredu spoja (tak aby nám vznikli krížiky),

to isté urobíme na druhý kraj spoja,

vrátime sa do stredu krížikmi,

v strede prevlečieme šlem cez stred spoja. Ak je šlem dosť dlhý, priviažeme ho uzlíkom o protiľahlú stranu rámu.

2. Označenie rámu:

Popisovačom si na rám naznačíme stredy strán a na dlhé strany miesta, kde bude stĺpkovanie (fitching – špeciálny výplet opletákmi). Pri týchto rozmeroch to môže byť 6 cm od stredu rámu na každú stranu.

3. Umiestnenie rámu:

Položíme si rám na rovnú plochu – lavičku, nízky stôl – tak, aby sme ho mohli pristúpiť nohou. Časť rámu, kadiaľ pôjde výplet, prečnieva cez plochu do priestoru.

4. Začiatok výpletu:

Zoberieme dva opleťáky (rovnako hrubé a dlhé – ak má byť výplet pekný, musia byť opleťáky rovnaké). Každý opleťák chytíme do jednej ruky vo vzdialenosti $\frac{1}{3}$ od tenkého konca. (Prúty musia mať takú dĺžku, aby ich $\frac{2}{3}$ prešli tam a naspäť priečne cez dno.)

Ruky spojíme tak, že tretinami sa prúty prekrývajú.

Miesto, kde ich držíme, ohneme okolo ľavej strany rámu tam, kde máme nakreslenú značku na výplet.

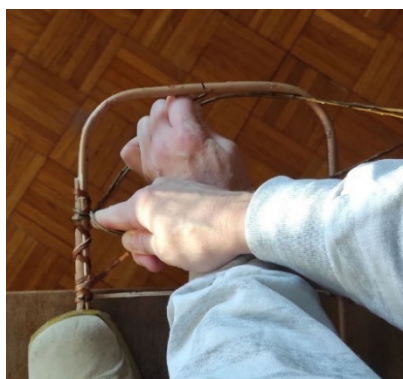
5. Chytenie prútov:

Prúty, ktoré sú pod rámom, chytíme do pravej ruky, prúty, ktoré sú nad rámom, do ľavej ruky. Ľavú ruku máme 5-7 cm od rámu, aby sme mali dosť miesta na manipuláciu.

6. Prvé prekríženie:

Palcom pravej ruky potlačíme do rámu a zároveň plynulým oblúčikom vedieme ľavú ruku popod pravú.

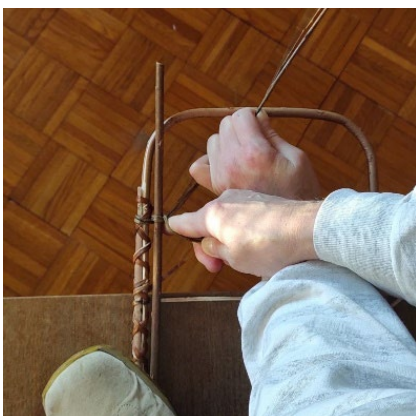
7. Fixácia výpletu:

Ukazovák pravej ruky dáme medzi prúty v mieste prekríženia (aby sa výplet neuvoľnil).

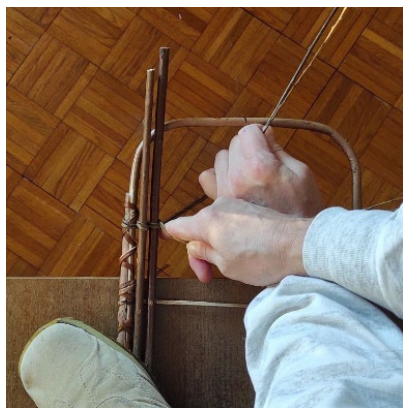
8. Pokračovanie výpletu:

Horný prút chytíme ľavou rukou, vložíme medzi prúty paličku, chytíme spodný prút do pravej ruky, palcom pravej ruky potlačíme do paličky a zároveň plynulým oblúčikom vedieme ľavú ruku popod pravú.

9. Opakovanie:

Body 8 a 9 opakujeme. Paličky pri prikladaní otáčame tak, aby sa striedali tenké a hrubé konce. Mierime na značku oproti.

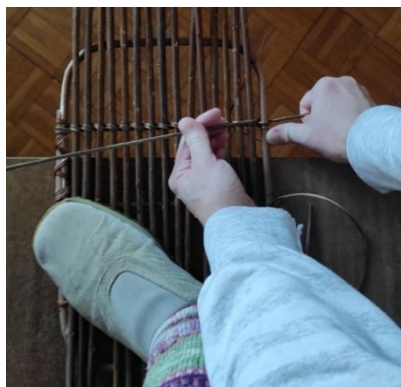
Erasmus+

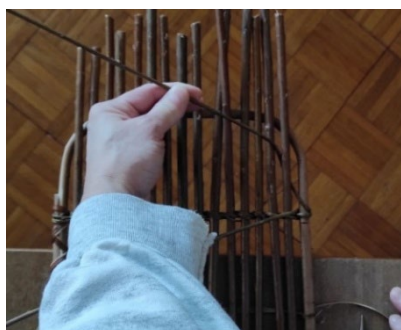
Spolufinancovaný
Európskou úniou

10. Návrat:

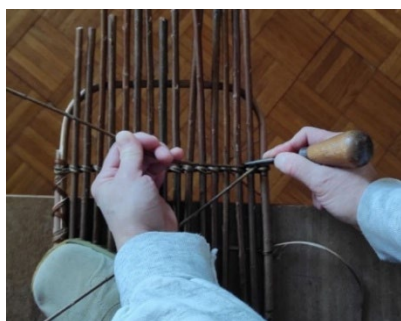
Keď prídeme na druhú stranu, otočíme sa okolo rámu

a vraciame sa späť párovaním, alebo opačným párovaním (vytvára vzor „V“).

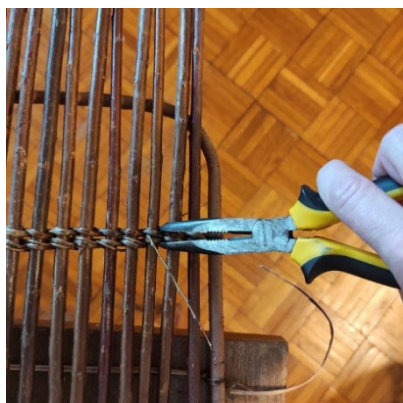
Pomáhame si šidlom pri prepletaní opletáku pomedzi paličky.

Na konci necháme prúty trčať do strany popod rám, prichytia sa neskôr založením stojákov. (Ak sú paličky mierne prehnuté, tak ich otočíme tak, aby robili kopček – chrbtom hore.)

Výplet stlačíme kliešťami.

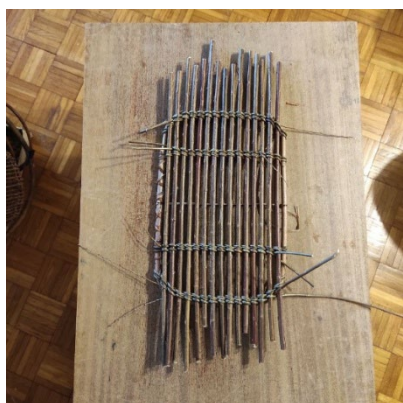

11. Druhý výplet:

Rovnaký výplet urobíme na druhej značke.

12. Výplet okolo oblúkov:

Rovnaký výplet urobíme aj okolo obidvoch oblúkov. Paličky sú teda zviazané štyrmi kusmi výpletu.

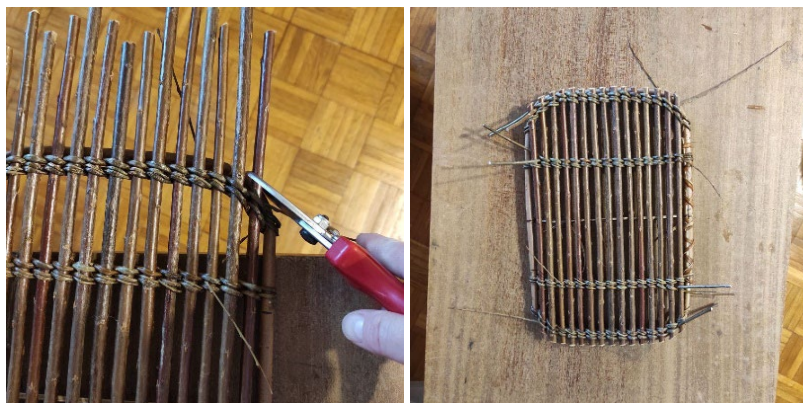
Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

13. Ostrihanie koncov:

Prečnievajúce konce paličiek ostriháme zároveň s rámom. Dno začistíme.

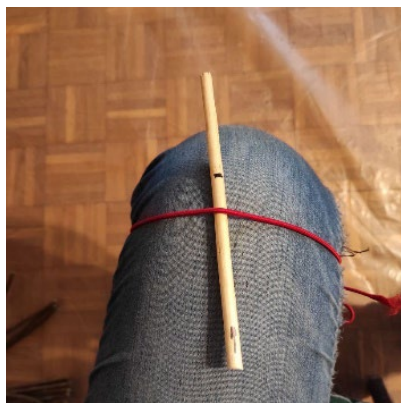

Príprava stojákov

Na hotové dno sa budú stojáky naväzovať pomocou šlemu. Šlemy si pripravíme nasledovne:

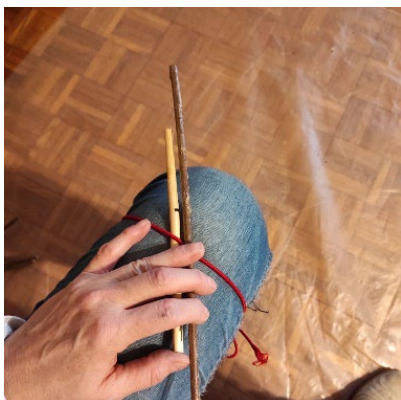
1. Príprava meradla:

Z paličky si urobíme meradlo. Pomocou nej udržíme správnu výšku výpletu. Skrátíme ju na 17,5 cm. Popisovačom na nej vyznačíme od spodku 10 cm. Pripevníme si ju gumičkou na ľavé stehno.

2. Vymeranie a zrezanie šlemu:

Vezmeme prút, priložíme k paličke hrubým koncom cca 5 cm nad paličku. Tak si vymeriame, kde bude šlem.

Držíme tento bod v ľavej ruke, prút dáme tenkým koncom pod pazuchu pravej ruky (alebo ľavej, ako je komu prirodzenejšie). Prút ohneme a z chrbta urobíme oblý zárez do 2/3 prúta,

odštiepime cca 15 cm. Odložíme.

3. Príprava viacerých prútov:

Takto zarežeme 10 prútov. Dávame ich na kopu.

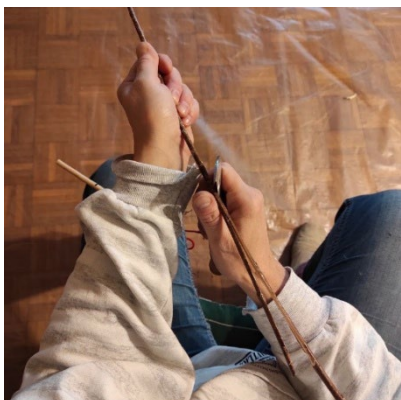
Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

4. Rozdelenie prúta na dva šlemy:

Vezmeme prút z kopy, dáme ho špičkou od seba (odrezaná časť prúta je vľavo), zarežeme nožom na konci šlemu, čím sa prút rozdelí na dve časti.

Každá časť má vlastný šlem. Šlemy začistíme a ak treba, zrežeme na správnu hrúbku. Nesmú byť ani príliš tenké, ani príliš hrubé.

5. Dokončenie prípravy:

Urobíme to so všetkými desiatimi prútmi.

Založenie stojákov

Stojáky budeme naväzovať na rám. Začneme v polovici dlhšej strany oproti spoju rámu. Budeme striedať dlhý a krátky stoják. Dáme na to veľký pozor, aby sa striedali. Medzera medzi stojákmi bude cca 0,8 cm. Dávame pozor, aby medzery boli rovnaké, na oblúkoch budú trochu menšie.

1. Pozícia:

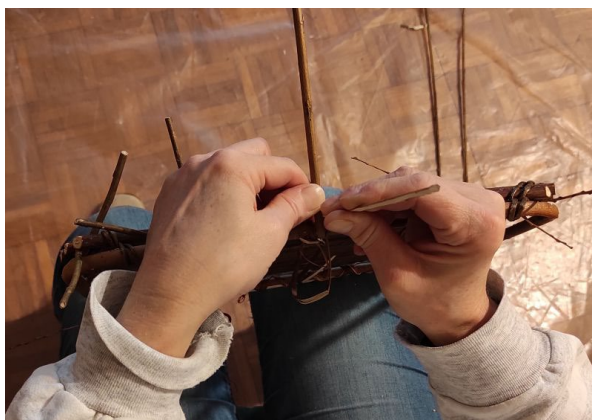
Držíme dno medzi kolenami.

2. Naviazanie prvého stojáka:

Šlem prestrčíme popod rám zo spodku nahor,

chytíme ho do pravej ruky. Palcom ľavej ruky tlačíme stoják do jeho správnej pozície kolmo na dno a zároveň pravou rukou ťaháme šlem k sebe z pravej strany stojáka.

Ohneme ho popred stoják doľava. Chytíme pevne ľavou rukou opretý o dno.

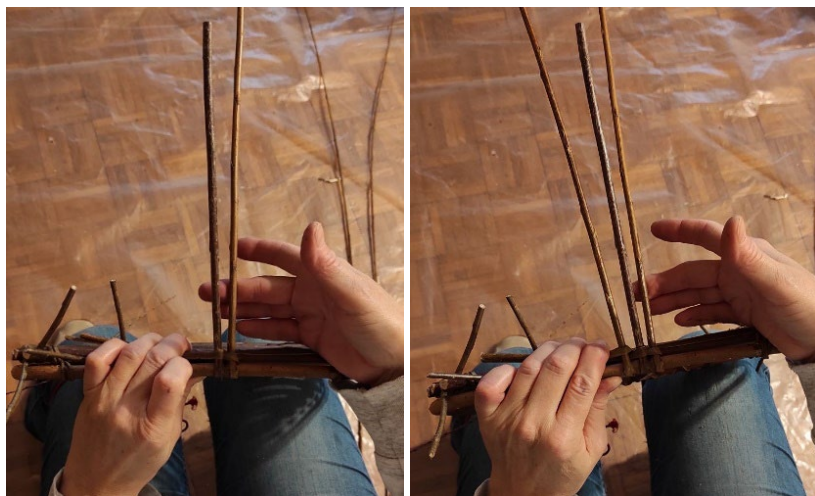
Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

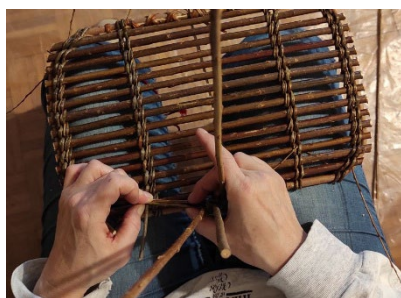
3. Naviazanie ďalších stojákov:

Ďalší stoják (striedame dlhé a krátke) uviažeme rovnakým spôsobom vľavo od prvého.

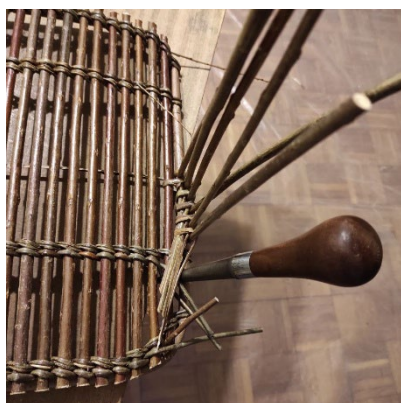

4. Prvá sada stojákov:

Takto naviažeme všetkých 10 stojákov. Šlemy ukladáme pekne jeden za druhý, aby sa nám okolo dna z vnútornej strany urobila pekná šlemová obruba. Prvých 3 dlhé stojáky môžeme vo výške cca 60 cm spolu dočasne zviazať pre lepšiu manipuláciu.

Ak je táto obruba príliš hrubá, zapletené šlemy skrátime. Pomocou šidla zapichnutého do dna zafixujeme šlemy, aby sa nerozplietli. (Alebo posledný desiaty zapletieme opačným smerom.)

5. Kontrola:

Zhodnotíme, či sa nám s pripravenými šlemami dobre pracuje. Či sú dosť hrubé, dosť dlhé. Prípadne si rozmyslíme, čo treba ešte prispôbiť, aby pevne držali na ráme.

6. Príprava zvyšných stojákov:

Pripravíme si aj ostatné stojáky. Pokiaľ je v miestnosti sucho, dávame prúty s hotovými šlemami do vedra s vodou aby nevyschli.

7. Dokončenie:

Naviažeme stojáky okolo celého dna. Keď máme cca 4 cm do konca, tak si rozmyslíme ako naviažeme posledné tak, aby boli rovnomerne rozmiestnené.

8. Posledný šlem:

Posledný šlem prepletieme pomedzi stojáky tesne nad už uviazané von, dnu, von, dnu. (Prípadne ho môžeme dať von a dnu popod prvý šlem.)

Výplet

Výplet steny urobíme stĺpkovaním (fitchingom).

1. Označenie výšky riadkov:

Popisovačom si vyznačíme na stojákoch (zhruba na každom štvrtom) výšku prvého a druhého riadku výpletu. (Priložíme k stojákom paličku, ktorá je našim meradlom.)

2. Začiatok výpletu:

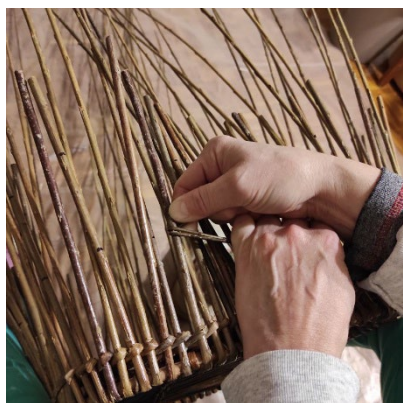
Začneme výplet na prvom riadku, na dlhšej strane, kde nie je spoj rámu, asi 10 cm od stredového stojáka vľavo, na hrubšom stojáku.

3. Príprava opletákov:

Zoberieme dva opletáky (rovnako hrubé a dlhé – ak má byť výplet pekný, musia byť opletáky rovnaké). Každý opleták chytíme do jednej ruky vo vzdialenosti $\frac{1}{3}$ od tenkého konca. Ruky spojíme tak, že tretinami sa prúty prekrývajú. Miesto, kde ich držíme, ohneme okolo stojáka.

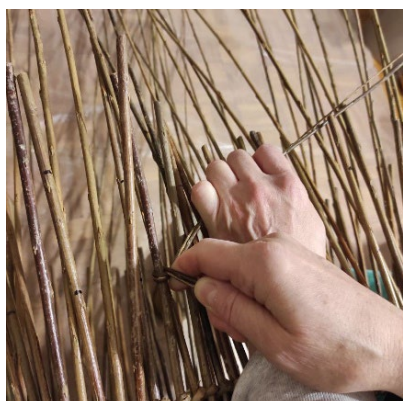
4. Chytenie prútov:

Prúty, ktoré sú za stojákom, chytíme do pravej ruky, prúty, ktoré sú pred stojákom, do ľavej ruky. Ľavú ruku máme 5-7 cm od stojáka, aby sme mali dosť miesta na manipuláciu.

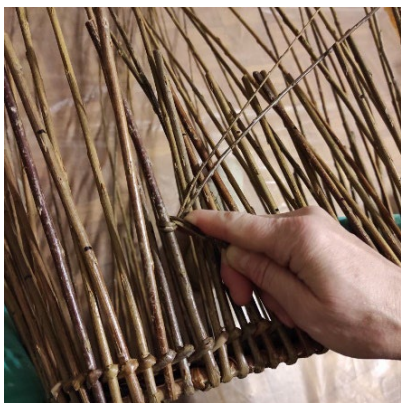
5. Prvé prekríženie:

Palcom pravej ruky potlačíme stoják proti opletákom a zároveň plynulým oblúčikom vedieme ľavú ruku popod pravú.

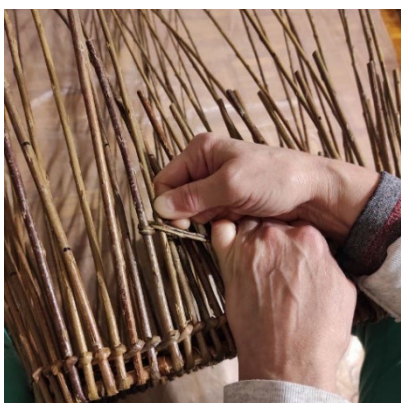
6. Fixácia výpletu:

Ukazovák pravej ruky dáme medzi prúty v mieste prekríženia (aby sa výplet neuvolnil).

7. Pokračovanie výpletu:

Predný prút chytíme ľavou rukou, vložíme medzi prúty ďalší opleták (vpravo od prvého), chytíme zadný prút do pravej ruky, palcom pravej ruky potlačíme stoják proti opletákom a tiež ho zatlačíme smerom dnu do koša tak, aby boli stojáky pekne v zákryte. Zároveň plynulým oblúčikom vedieme ľavú ruku popod pravú.

8. Opakovanie a tvarovanie:

Body 6 a 7 opakujeme. Dávame pozor na správnu polohu rúk. Sústreďíme sa na správne rozmiestnenie stojákov. Tie, ktoré sú v strede dlhšej strany, musia stáť rovno. Ostatné sú rozložené mierne vejárovito. Oblúky musia byť rovnako vypuklé, stojáky na kratšej strane sú rovno.

9. Pletenie s dvojicami:

Zo začiatku pletieme s dvojicami, dbáme na to, aby sa neprekrížili. Keď sa tenké konce minú, pokračujeme bez nich.

10. Nadkladanie hrubých koncov:

Hrubé konce nadkladáme vtedy, keď sú dlhé už len asi 15 cm. Nadložíme ich tak, že nový prút hrubým koncom zasunieme (zhora nadol, vľavo od stojáka) medzi opleťáky. Starý a nový prút naraz chytíme do pravej ruky (nový prút je hore), palcom potlačíme oproti stojáku,

urobíme pohyb ľavá ruka pod pravú ruku, pričom pravým palcom zatlačíme končiaci prút smerom dole.

Urobíme ďalší ťah a ešte jeden. Potom rovnako nadložíme aj druhý koniec.

11. Nadkladanie tenkých koncov:

Odmeriame si približne vzdialenosť, ktorá je medzi minutými tenkými koncami a nadložením hrubých koncov. Tá istá vzdialenosť musí byť od nadloženia hrubých koncov po vloženie ďalších opletákov tenkými koncami. (Nesmieme na to zabudnúť.) Tenké konce nadkladáme rovnako ako hrubé konce, po nadložení pokračujeme s dvojicami.

12. Dokončenie výpletu:

Keď obídeme dookola, prudko vystúpame na vrchné značky druhého riadku.

Upletieme druhý riadok, keď treba, nadkladáme. Pár posledných ťahov bude výplet tesne na sebe (asi 5 cm). V tomto kúsku pletieme opačným párovaním. Opletáky skončia vnútri za stojákom.

13. Kontrola a úprava:

Skontrolujeme a prípadne upravíme výšku stĺpkovania pomocou špeciálneho ubíjadla alebo šidla. Začistíme.

14. Orezanie krátkych stojákov:

Hrubé konce na krátkych stojákoch odstrihneme na spoločnom kúsku tesne nad výpletom a inde cca 5 mm nad výpletom (môžeme si pod nožnice podložiť paličku, aby sme mali trčiace konce rovnako dlhé). Dáme pozor, aby sme nechtiac neodstihli dlhý stoják.

Rymovka

Použijeme dve štvorprútové rymovky oproti sebe.

1. Vymeranie začiatku:

Odmeriame si, kde treba začať rymovky tak, aby nadpájanie hrubými koncami bolo v strede kratších strán.

2. Založenie rymovky:

Tenké konce prútov zastrčíme z pravej strany hrubého zastrihnutého stojáka do výpletu.

3. Pletenie rymovky:

Pletieme prútom, ktorý je najviac vľavo pred 2 stojáky za 2 stojáky. (Prvé 4 ťahy môžeme urobiť pred 1 za 1.)

Závierka

Urobíme päťpárovú závierku.

1. Začiatok závierky:

Začneme na dlhej strane tam, kde je spoj dna, 3 stojáky pred stredovým.

2. Prvých šesť stojákov:

Zložíme dole 6 stojákov poza 2.

Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

3. Pletenie závierky:

Ďalej pletieme popred 5, poza 1, k tomu stoják poza dva.

Prvý prút, ktorým pôjdeme popred 5 vedieme väčším oblúkom tak, aby sa medzi neho a stenu koša vošli nakoniec štyri posledné prúty. Potlačíme ho trochu dole tak, že do rymovky zapichneme z boku ponad prút šidlo.

Rúčka

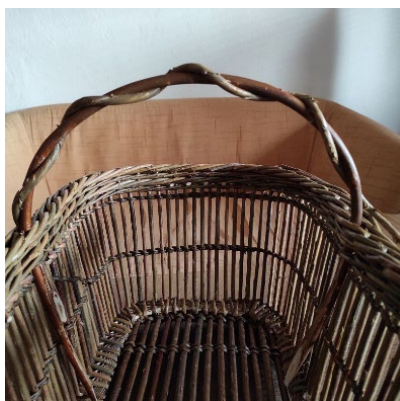
1. Pripevnenie palice:

Palicu ohneme a zapichneme len cez rymovku, nie cez stĺpkovanie. Necháme trčať 15 cm na oboch stranách.

2. Prvý prút:

Prvý prút zapichneme zľava palice, nahužvime, omotáme 4 krát a necháme trčať von.

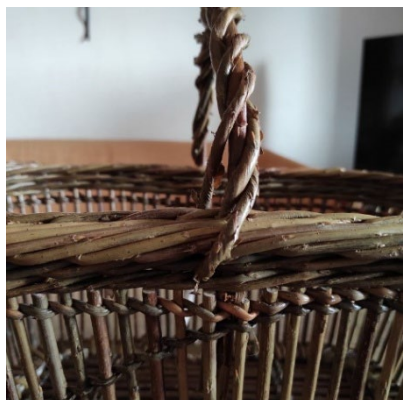
Erasmus+

Spolufinancovaný
Európskou úniou

3. Druhý prút:

Z druhej strany zapletieme druhý prút rovnako. Pokračujeme ním pomedzi rymovku dnu a naspäť na východziu stranu.

Prvý prút tiež zapletieme rovnako na jeho východziu stranu.

4. Tretí a štvrtý prút:

Tretí prút zapichnete z pravej strany prvého, ale poza jeden prút závierky. Omotáme tam a späť. Štvrtý prút to isté z druhej strany. Hrúbku prútov vyberáme postupne tak, aby sa zaplnili medzery.

5. Dokončenie koncov:

Konce podvlečieme popod 2 prúty, popred palicu,

zapletieme z nich povrázok, s ním ideme okolo rúčky, popod 2 prúty (tie isté ako predtým), šikmo cez závierku dnu, von cez rymovku, dnu cez rymovku a von šikmo cez rymovku.

Finálna úprava výrobku

- Všetky trčiace konce ostriháme.
- Kôš po dokončení necháme vyschnúť v teplej miestnosti (nevystavujeme priamemu slnku, alebo tepelným zdrojom).

6. Záver

Oválny kôš vyrobený technikou jednoduchého ažúrového pletenia je nielen funkčný, ale aj esteticky pôsobivý výrobok. Táto technika vyžaduje trpezlivosť a precíznosť, ale výsledok stojí za to. Ažúrové pletenie vytvára ľahký, vzdušný kôš s jedinečným vizuálnym efektom, ktorý je súčasťou stáročnej francúzskej košíkárskej tradície.

Autor: Ing. Erika Rudíková